

हिमसंस्कृतवार्ताः

दैनिक ई-संस्कृतवार्तापत्रम्

himsanskritvartah
e-Sanskritnewspaper

नवा प्रेरणा नवोत्साहः

हिमाचलप्रदेशस्य संस्कृतशिक्षकाणां नूतनः प्रकल्पः

1

14.02.2024 बुधवासरः वि.सं. २०८० माघशुक्ल पञ्चमी फाल्गुण २ प्रविष्टांशः

Website- www.himsanskritam.com Email-himsanskrit@gmail.com

■ पृष्ठ-4 ■ वर्ष-3 ■ अङ्क-112

मुख्यमंत्रिणा सह अमिलत्
मिस-अर्थ -इण्डिया-
२०२२ राज्ये पर्यटनस्य
प्रवर्धनार्थं सहकार्यं कर्तुं
प्रकटिता इच्छा

'सरलमानकसंस्कृतम्
' इति विषये
राष्ट्रियकार्यशाला
सम्पन्ना

पाणिनीयव्याकरण
स्य उत्पत्तिः
विकासक्रमः च
द्वितीयः भागः

प्रमुखाः वार्ताः

कृषकैः सह वार्तालापं
कर्तुं सर्वकारः सर्वदा
सज्जः अस्ति तथा च तेषां
समस्यानां समाधानं प्राप्तुं
कर्तुं च नैके प्रयासः
क्रियन्ते- अर्जुनमुण्डा

केन्द्रीयकृषिमन्त्रिणा अर्जुनमुण्डा इत्यनेन
उक्तं यत् कृषकैः सह वार्तालापं कर्तुं
सर्वकारः सर्वदा सज्जः अस्ति तथा च तेषां
समस्यानां समाधानं प्राप्तुं कर्तुं च नैके
प्रयासः क्रियन्ते। नव दिल्लीयां वार्ताहरैः सह
वार्तालापं कुर्वता मुण्डामहोदयः अवदत् यत्
कृषकाणां हितस्य रक्षणाय सर्वकारः बाध्यः
अस्ति। सः अवदत्, कृषकाणां विषयः
राज्यसर्वकारैः सहापि सम्बद्धः अस्ति,
चर्चायाः मञ्चं निर्माय समाधानं अन्वेष्टुं
आवश्यकता वर्तते।

मलेशियादेशस्य शाह
आलम इत्यत्र
बैडमिण्टनएशियादलप्र
तियोगिता आरब्धा

मलेशियादेशस्य शाह आलम
इत्यत्र बैडमिण्टनएशियादलप्रतियोगिता
चतुर्विंशत्याधिक द्विसहस्रम् इति आरब्धा।
अस्य द्विवार्षिकस्य आयोजनस्य समापनम्
अस्मिन् मासे अष्टादश दिनाङ्के भविष्यति।
भारतस्य पुरुषदलस्पर्धायां प्रथमः द्वन्द्वः अद्य
हाङ्काङ्गविरुद्धं भविष्यति। अस्याः
प्रतिस्पर्धायाः विजेतारः थॉमस-उबेर्-
चषकयोः-क्रीडायाः एशिया- क्वालिफायर-
इतिरूपेण गण्यन्ते। बैडमिण्टन-विश्वस्य पुरुष-
महिला-दल-विश्वचषक-प्रतिस्पर्धायाः यत्
अस्मिन् वर्षे एप्रिल- मासस्य अष्टाविंशति
दिनाङ्कत् मई-मासस्य पञ्च दिनाङ्कपर्यन्तं
चीन-गणराज्यस्य चेङ्गडु-नगरे भवितुं
निश्चितम् अस्ति।

सुभाषितम्

काव्यशास्त्रविनोदेन
कालो गच्छति धीमताम्।
व्यसनेन च मूर्खाणां
निद्रया कलहेन वा।।

भावार्थ- बुद्धिमान् व्यक्ति काव्य, शास्त्र
आदि का पठन करके अपना मनोविनोद
करते हुए समय को व्यतीत करता है और
मूर्ख सोकर या कलह करके समय बिताता है
२५ प्रतीकसाठ्ये मुम्बई

सूचना- हिमसंस्कृतवार्ताः दैनिकपत्रे
व्याकरणात्मक-अशुद्धिनां कृते
सम्बद्धाः पत्रकाराः लेखकाश्च
उत्तरदायिनः भविष्यन्ति

कार्यालयः

हिमसंस्कृतम् प्रकाशनम्
जसवां कोटला तहसीलपरिसरस्य सम्मुखे
कस्बा कोटला, जिला कांगड़ा हि.प्र.
पत्रव्यवहारसङ्केतः- १७७१११

संयुक्त-प्रवेश-परीक्षा
चतुर्विंशत्यधिकद्विसहस्र तम
वर्षस्य परिणामाः प्रसारिताः

संयुक्त-प्रवेश-परीक्षा (जेईई) प्रमुखस्य
चतुर्विंशत्यधिकद्विसहस्र तम वर्षस्य परिणामाः
प्रसारिताः। इतः प्राक् सत्रे भागं भजितारः
परिक्षार्थिनः स्वीय परिणामः आधिकारिक
अन्तर्जालपटले jeemain.nta.ac.in इत्यत्र द्रष्टुं
शक्नुवन्ति। राष्ट्रीय परीक्षण-विभागेनोक्तं यत् अस्यां
परीक्षायां त्रयोविंशतिः छात्राः शत प्रतिशतम् अंकान्
अधिगतवन्तः। इंजीनियरिंग इति पाठ्यक्रमेषु प्रवेशाय
आयोजितपरीक्षायाः प्रथमे संस्करणे सप्तति
सहस्राधिक एकादश लक्षतोष्यधिकाः छात्राः भागं
स्वीकृतवन्तः। शत प्रतिशतम् अङ्कान् प्राप्तवत्सु
छात्रेषु तेलंगानातः सप्त, आंध्रप्रदेश, राजस्थान
महाराष्ट्रैः प्रत्येकं त्रयः, देहलीतः द्वौ, गुजरात,
कर्नाटक तमिलनाडु राज्येभ्यः प्रत्येकं एकः छात्रः
वर्तते।

बसन्तपञ्चम्याः शुभकामनाः

या कुन्देन्दुतुषारहारधवला या शुभ्रवस्त्रावृता।
या वीणावरदण्डमण्डितकरा या श्वेतपद्मासना।।
या ब्रह्माच्युत शंकरप्रभृतिभिर्देवैः सदा वन्दिता।
सा मां पातु सरस्वती भगवती निःशेषजाड्यापहा।।१।।
शुक्लां ब्रह्मविचार सार परमाभावां जगद्वापिनीं।
वीणा-पुस्तक-धारिणीमभयदां जाड्यान्कारापहाम्।।
हस्तैः स्फटिकमालिकां विदधतीं पद्मासने संस्थिताम्।
वन्दे तो परमेश्वर्यं भगवतीं बुद्धिप्रदां शारदाम्।।२।।

हिमसंस्कृतवार्ताः, नरेशमलोटिया। २०२४ तमे
वर्षे लोकसभानिर्वाचनात् पूर्वमेव महाराष्ट्रस्य
पूर्वमुख्यमन्त्री अशोक चव्हाणः भाजपादलस्य
सदस्यः अभवत्, येन अशोक चव्हाणेन
काङ्ग्रेसपक्षाय आघातः कृतः। अशोक चव्हाणः
मंगलवासरे उपमुख्यमन्त्रिणः देवेन्द्र
फडणवीसस्य उपस्थितौ भाजपादले
सम्मिलितवान्। देवेन्द्र फडणवीसः अशोक
चव्हाणं भाजपादलस्य प्राथमिकसदस्यता
दत्तवान्। एकदिनपूर्वं अर्थात् सोमवासरे एव

विगतेभ्यः नववर्षेभ्यः वाणिज्य-निवेश-रक्षा-खाद्य-
ऊर्जा-सुरक्षा-शिक्षादि क्षेत्रेषु भारतसंयुक्तारब-
अमीरातयोः सहयोगः नैकगुणितः प्रवर्धितः- प्रधानमन्त्री

हिमसंस्कृतवार्ताः, नरेशमलोटिया।

प्रधानमन्त्रिणा नरेन्द्रमोदिना प्रोक्तं यत्
विगतेभ्यः नववर्षेभ्यः वाणिज्य- निवेश- रक्षा-
खाद्य- ऊर्जा- सुरक्षा- शिक्षा- सदृशेषु विभिन्नेषु
क्षेत्रेषु भारतस्य संयुक्तारब- अमीरातेन सह
सहयोगः नैकगुणितः प्रवर्धितोऽस्ति, अनेन
सहैव सांस्कृतिक- दृष्ट्यापि जनानां मध्ये
संपर्कः दृढः सञ्जातो वर्तते। मोदिना अबुधाबी-
मध्ये संयुक्तारब- अमीरातस्य राष्ट्रपतिना शेख-
मोहम्मद- बिन- जाएद-अल-नाहयानेन सह
मेलिष्यति, अपि च व्यापक- सामरिक- सन्धि-
विस्तार- सम्बद्धेषु नैकविषयेष्वपि चर्चा
करिष्यति। प्रधानमन्त्रिणा कथितं यत्
किञ्चित्काल- पूर्वमेव मया गुजराते नाहयानस्य
आतिथ्यं कर्तुमवसरः प्राप्तः आसीत्, यदा सः
वाइब्रेट- गुजरात- वैश्विक- शिखर- सम्मेलने
चतुर्विंशत्यधिक- द्विसहस्रे मुख्यातिथित्वेन
आसीत्। मोदिना प्रोक्तं यत् सः दुबई- मध्ये
विश्व- शिखर- सम्मेलने संयुक्तारब-
अमीरातस्य उपराष्ट्रपतेः, प्रधानमन्त्रिणः,
रक्षामन्त्रिणः, तत्रत्यशासकस्य शेखमोहम्मद-
बिन- राशिद- अल- मखतूमस्य निमन्त्रणे
अत्रागतवान् तथा च अत्र आगत्य नैक- वैश्विक-
नेतृभिः सह मिलित्वा तान् सम्बोधयिष्यति।
मोदिना इदमपि प्रकथितं यत्
शिखरसम्मेलनावसरे तत्रत्य- प्रधानमन्त्रिणा
शेखमोहम्मद- बिन- राशिदेन सहापि
द्विपक्षीय- सम्बन्धान् दृढयितुं चर्चा भविष्यति।

अवधेयं यत् मोदी स्वीय- यात्राकाले
अधुधाबी- मध्ये प्रथम- हिन्दूमन्दिरस्यापि
उद्घाटनं करिष्यति। मन्दिरमिदं सद्भावनायाः
सौहार्दस्य शान्तेः सहिष्णुतायाः शाश्वत-
मूल्यानां च विस्तारे महत्त्वपूर्ण- भूमिकां
निर्वक्ष्यति, अपि च द्वयोः देशयोरेव ईदृशः
संकल्पो अपि वर्तते। प्रधानमन्त्री अबुधाबी-
मध्ये एकस्मिन् विशेष- कार्यक्रमे भारतीयजनैः
सहापि मेलनं कृत्वा तान् सम्बोधयिष्यति।
मोदिना इदमपि कथितं यत् सः तत्रत्येन अमीर-
शेख- तमीम- बिन- हम्द- अल- थानिना
सहापि मेलिष्यति, यस्य च भूमिका तत्रत्य-
विकासे महत्त्वपूर्णा विद्यते, एतस्य च नेतृत्वे
संयुक्तारबे आश्चर्यजनक- विकासं परिवर्तनं च
दृष्टमस्ति। मोदिना भणितं यत् भारत- कतर-
मध्ये ऐतिहासिकरूपेण मैत्रीपूर्णाः
घनिष्ठसम्बन्धाश्च सन्ति।

काङ्ग्रेसपक्षाय बृहद्-आघातः, लोकसभानिर्वाचनात् पूर्वमेव महाराष्ट्रस्य
काङ्ग्रेसनेता अशोक चव्हाणः भाजपादलस्य सदस्यः सञ्जातः

अशोक-चव्हाणः काङ्ग्रेस-पक्षतः त्यागपत्रं
दत्तवान् आसीत्। भाजपादलम् अशोक चव्हाणं
राज्यसभां प्रेषयिष्यति इति विश्वासः अस्ति।
अशोक चव्हाणः सोमवासरे काङ्ग्रेसस्य
प्राथमिक-सदस्यतायाः त्यागपत्रं दत्तवान्
आसीत्।

अशोक चव्हाणः भाजपादलं
सम्मिलितुं पूर्वं किम् उक्तवान्

भाजपादले सम्मिलितुं पूर्वं महाराष्ट्रस्य
पूर्वमुख्यमन्त्री अशोक चव्हाणः मंगलवासरे
सत्ताधारी- भारतीयजनतापक्षे सम्मिलितः
भविष्यति इति उक्तवान् आसीत्। सः पत्रकारैः
सह उक्तवान् यत्, 'अद्य अहं मुम्बईनगरस्य
भाजपाकार्यालयं गत्वा तस्मिन् (भाजपा)
सम्मिलितः अस्मि।' अद्य मम जीवने
नूतनराजनैतिकवृत्तेः आरम्भः अस्ति। यदा
चव्हाणः पृष्ठः यत् काङ्ग्रेसस्य वरिष्ठनेतारः

सोनिया गान्धी, राहुलगान्धी च तस्मै किमपि
आह्वानं कृतवन्तः वा इति तदा सः उत्तरं न
दत्तवान्।

त्यागपत्रस्य कारणं न दत्तवान्
अशोक चव्हाणः

पूर्वमुख्यमन्त्री एस.बी.चव्हाणस्य पुत्रः अशोक-
चव्हाणः (६५) सोमवासरे काङ्ग्रेसपक्षं त्यक्त्वा
गन्तुं स्वतन्त्रः निर्णयः इति बोधितवान्, तस्य
निर्णयस्य किमपि विशिष्टं कारणं न दत्तवान्।
महाराष्ट्रस्य वरिष्ठाः काङ्ग्रेसनेतारः बाबा
सिद्दीकी, मिलिन्द देवड़ा च कतिपयदिनानि पूर्वं
दलं त्यक्तवन्तः आसन्। चव्हाणः मराठवाड़ा-
क्षेत्रस्य नांदेड़मण्डलस्य निवासी अस्ति। २०१४-
१९ मध्ये सः काङ्ग्रेसस्य राज्य- एकक- प्रमुखः
अपि आसीत्। सः भोकर-विधानसभाक्षेत्रस्य
प्रतिनिधित्वं कृतवान्, नांदेड़-लोकसभा-क्षेत्रस्य
सांसदः अपि अभवत्।

IIT MANDI:

अत्याधुनिकसुविधाभिः
सुसज्जितः ऊष्मानियंत्रकः
(इन्क्यूबेटर) सुनिश्चितं
करिष्यति नवजातबालानां पूर्णपरिचर्या

हिमसंस्कृतवार्ता- कार्यालयीयः प्रतिनिधिः।

नवजातशिशुनां कृते अनेके उष्मानियंत्रकाः (इन्क्यूबेटर) निर्मिताः, परन्तु हिमाचलप्रदेशस्य IIT मण्डी इत्यनेन एतादृशः उष्मानियंत्रकः निर्मितः यः सर्वाः सुविधाः एकत्र प्रदाति। नवजातबालानां परिचर्यायां सर्वेषां आह्वानानां समाधानमपि अस्ति। एतेषां गुणानाम् कारणात् प्रतिष्ठितस्य स्टैन्फोर्ड बायोडिजाइन इन्वेस्टर्स गैरिज कार्यक्रमस्य कृते अपि अस्य चयनं कृतम् अस्ति। अस्य बृहत्तमं विशेषता अस्ति यत् स्मार्ट- नियंत्रण-सुविधायुक्त- अनुप्रयोगमाध्यमेन अन्तर्जाल- सम्बद्धतया सह विश्वस्य कुत्रापि दूरस्थ-प्रवेशस्य च माध्यमेन अस्य संचालनं कर्तुं शक्यते नवजातशिशुनां सम्पूर्णा परिचर्या सुनिश्चितं करिष्यति, यतः अत्याधुनिकसुविधाभिः सुसज्जितम् अस्ति। अस्य विकासः डॉ. गजेन्द्रसिंहः, सहायकाचार्यः, स्कूल ऑफ मेकेनिकल एण्ड मटेरियल इंजिनियरिङ्ग, डॉ. सत्वशीलरमेशः पोवारः एवं मेकेनिकल इंजीनियरिंग इत्यस्य तृतीयवर्षस्य छात्रः केशववर्मा च अकुर्वन्। एतत् बहुकार्यात्मकं नवजात उष्मानियंत्रकरूपेण परिकल्पितम् अस्ति यत् नवजातशिशुनां परिवहनं, गम्भीरपरिचर्या प्रदातुं च सम्मुखीभूतानां आह्वानानाम् अद्वितीयं समाधानं प्रदाति। पारम्परिक-इन्क्यूबेटर-इत्यस्य विपरीतम् एतत् यन्त्रं प्रत्येकं शिशोः विशिष्ट-आवश्यकतानां अनुकूलतां कृत्वा स्वतन्त्र-तापक-इन्क्यूबेटर-इत्येतयोः रूपेण कार्यं करोति।

मुख्यानि वैशिष्ट्यानि

अस्य उष्मानियंत्रकस्य प्रमुखविशेषतानां विषये वदन्, एतत् दृढस्य एल्युमिनियम-चतुष्कोणात् उच्च-पोर्टेबिलिटी सुनिश्चितं करोति, सामान्यचतुष्कोर-वाहनानां उपयोगेन परिवहनस्य अनुमतिं ददाति अत्र ३५ डिग्री सेल्सियसतः ३८ डिग्री सेल्सियसपर्यन्तं तापमानं भवति। ५० प्रतिशततः ७० प्रतिशतपर्यन्तं आर्द्रतां धारयति। अस्मिन् वयस्क-एम्बुलेन्स-याने उपलभ्यमानानां सर्वेषां परीक्षणानां प्रवेशः प्राप्यते। एतेन बालस्य परिवहनार्थं कस्यापि एम्बुलेन्सस्य उपयोगः भवति। एतत् एण्ड्रॉयड, आईओएस एप्स इत्यनेन बालस्य निरन्तरं विडियोनिरीक्षणं सक्षमं करोति। अस्मिन् पीतरोगस्य चिकित्सायै प्लग-एण्ड-प्ले-फोटोथैरेपी- किट अन्तर्भवति।

व्यापकनिरीक्षणार्थं

तौलन-मापनक्षमतानां
एकीकरणं करोति

IIT Mandi इत्यस्य यांत्रिक- सामग्री-इंजिनीयरिङ्ग-विद्यालयस्य सहायक-प्रोफेसरः डॉ. गजेन्द्रसिंहः अवदत् यत् अस्माकं नूतनः आविष्कारः सुविधातः परं विस्तृतम् अस्ति। एतत् तेषु क्षेत्रेषु महत्त्वपूर्णस्वास्थ्यसेवा आवश्यकतानां सम्बोधनं करोति यत्र उन्नतचिकित्सासुविधानां प्रवेशः सीमितः अस्ति। हिमाचलप्रदेश- इत्यादिषु क्षेत्रेषु यत्र चरमवातावरणस्य परिस्थितयः, उच्चभूभागाः च स्वास्थ्यसेवाप्रदानार्थं महत्त्वपूर्णानि आह्वानानि उत्पद्यन्ते, तत्र अस्माकं यन्त्रं तत्कालीनपरिचर्यायाः आवश्यकतां विद्यमानानाम् नवजातानां कृते जीवनरेखां प्रदातुं गच्छति।

मुख्यमंत्रिणा सह अमिलत् मिस-अर्थ-इण्डिया-२०२२ राज्ये पर्यटनस्य प्रवर्धनार्थं सहकार्यं कर्तुं प्रकटिता इच्छा

हिमसंस्कृतवार्ता- शिमला। मिस-अर्थ-इण्डिया-२०२२ वंशिका परमार मुख्यमंत्रिणा सुखविन्दरसिंहसुखुना सह गतदिवसे शिमलायाम् अमिलत्। हमीरपुरजनपदस्य नादौन उपमण्डलस्य धनेटाग्रामस्य वंशिका २०२२ तमस्य वर्षस्य नवम्बरमासे फिलिपिन्सदेशे आयोजितायां प्रतियोगितायां १९ वर्षे एव एताम् उपाधिं प्राप्तवान् आसीत्। मुख्यमन्त्री उक्तवान् यत् वंशिका इत्यस्याः एषा उपलब्धिः अन्यबालिकाः स्वाभिरुचिक्षेत्रे उत्कृष्टतां प्राप्तुं प्रेरणास्पदा अस्ति। सः अवदत् यत् राज्यस्य कन्याः विविधक्षेत्रेषु प्राप्तैः उपलब्धिभिः हिमाचलं गौरवं कुर्वन्ति इति सुखस्य विषयः। सः वंशिकायाः आग्रहं कृतवान् यत् सा फिलिपिन्सदेशे पर्यटनक्रियाकलापानाम् महिलासशक्तिकरणे राज्यसर्वकारस्य प्रचारार्थं अभियानेन सह अपि सम्बद्धा प्रयत्नानाम् समर्थनं करोतु, एकलपुत्र्याः अस्ति। अस्मिन् अवसरे वंशिकापरमार कल्याणाय च सहकार्यं करोतु। वंशिका इत्यस्याः माता ऋतुपरमार पिता परमार अपि राज्ये पर्यटनक्षेत्रस्य प्रचारार्थं समूहकप्तानः सुशीलकुमारपरमारः अपि स्वसमर्थनं विस्तारयितुम् इच्छां प्रकटितवती। उपस्थितौ आस्ताम्।

सा सूचितवती यत् सा २०२३ वर्षस्य कृते घानादेशस्य पर्यटनराजदूता आसीत् तथा च फिलिपिन्सदेशे पर्यटनक्रियाकलापानाम् प्रचारार्थं अभियानेन सह अपि सम्बद्धा अस्ति। अस्मिन् अवसरे वंशिकापरमार इत्यस्याः माता ऋतुपरमार पिता परमार अपि राज्ये पर्यटनक्षेत्रस्य प्रचारार्थं समूहकप्तानः सुशीलकुमारपरमारः अपि उपस्थितौ आस्ताम्।

लघ्वीकाश्यां मण्ड्यां जिलाप्रशिक्षणसंस्थानस्य सायुज्ये सेवारतानां संस्कृतशिक्षकाणां प्रशिक्षणकार्यशालायाः शुभारम्भः

हिमसंस्कृतवार्ता- मण्डी। प्रदेशे शिक्षाक्षेत्रे गुणवत्ताम् आनेतुं सर्वकारेण नैकाः प्रयासाः क्रियन्ते। विविधजनपदेषु शिक्षकाणां प्रशिक्षणकार्यशालानाम् क्रियते। तत्रैव मण्डीजनपदस्य जिलाप्रशिक्षणसंस्थानस्य खण्डस्रोतसमन्वयकस्य केन्द्रस्य सभागारे खलियारे संस्कृतशिक्षकाणां कक्षाषष्ठीतः अष्टमीपर्यन्तं प्रशिक्षणकार्यशालायाः आयोजनम् अभवत्। अस्मिन् अवसरे जिलाप्रशिक्षणसंस्थानस्य शिक्षणप्रभारी रजनीशचौधरी शिक्षकान् सम्बोधयन् उक्तं यत् विश्वस्य प्राचीनतमा भाषा संस्कृतं वर्तते। अतः अस्माकं सौभाग्यं वर्तते यत् संस्कृतशिक्षकाः अत्र प्रशिक्षणं प्राप्स्यन्ति। अस्य प्रशिक्षणस्य स्रोतव्यक्तिरूपेण उपस्थितः डॉ मनोजकुमारशैलः उक्तवान् यत् अस्याः कार्यशालायाः आरम्भः १४ फरवरीतः १७ फरवरीपर्यन्तम् भविष्यति। कार्यशालायामस्यां मण्डीजनपदस्य षष्ठ्याधिकसंस्कृतशिक्षकाः प्रशिक्षणं प्राप्स्यन्ति। पञ्चदिवसीयकार्यशालायां शिक्षकैः शिक्षणाधिगमस्य प्रविधिनां विषये, भाषाकौशलानां विषये, भाषिकतत्त्वानां विषये, मूल्याङ्कनस्य विषये, नवशिक्षानीतिः २०२० इत्यस्याः विषये, भाषाशिक्षणस्य साधनानां विषये च प्रशिक्षणं प्रदास्यते। कार्यशालायां डॉ मनोहरलालः, डॉ सेवकरामः, नरेन्द्रः, हंसराजसांख्यानः च स्रोतपुरुषरूपेण समुपस्थिताः भविष्यन्ति। ध्यातव्यं वर्तते यत् कार्यशालायामस्यां शिक्षणप्रशिक्षणकार्यं संस्कृतमाध्यमेन एव भविष्यति।

चिकित्सापदाधिकारिणां प्रार्थनाः उपालम्भान् च निवारयितुं समितिः निर्मिता भविष्यति

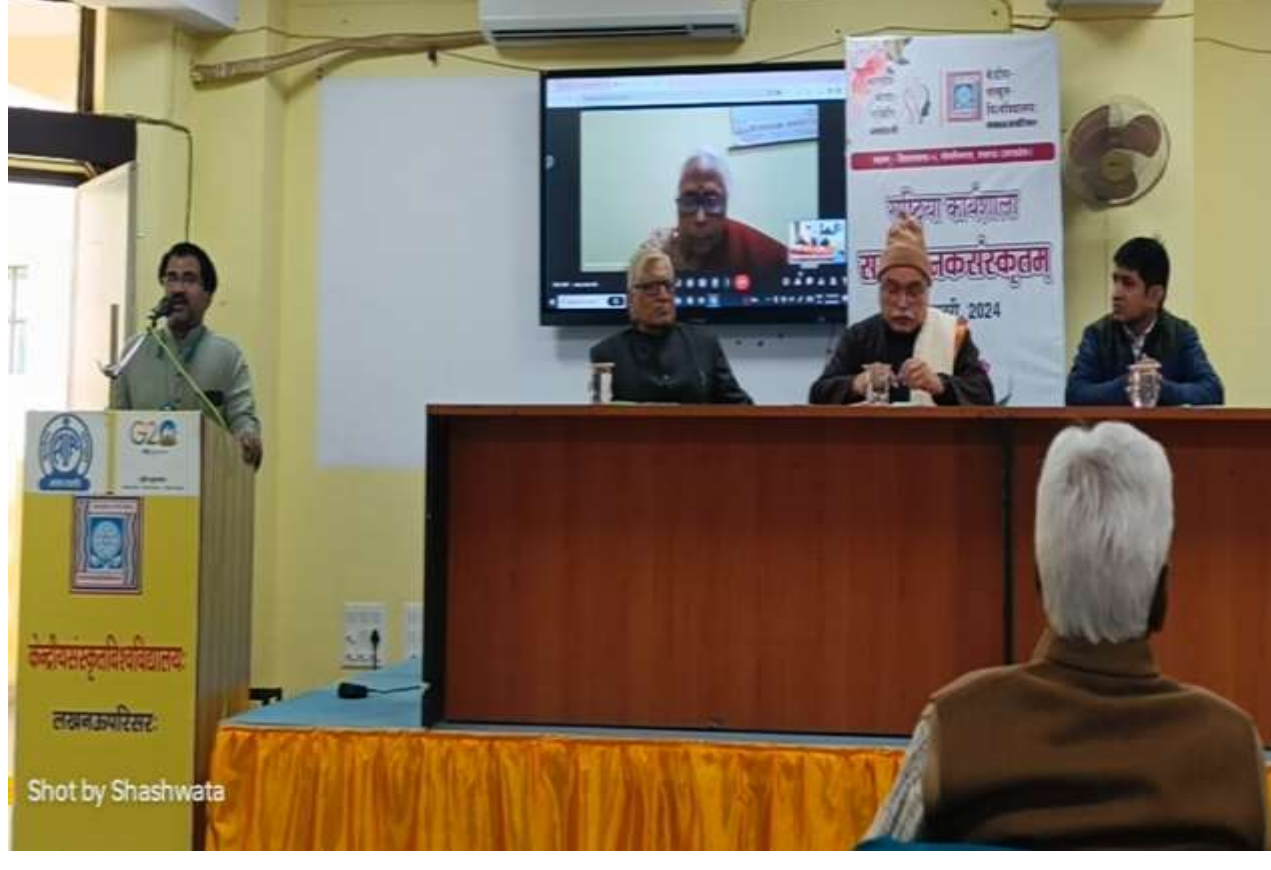

हिमसंस्कृतवार्ता- शिमला। मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुखुः विशेषसचिवस्य (स्वास्थ्यस्य) अध्यक्षतायां चिकित्सापदाधिकारिणां प्रार्थनाः उपालम्भान् च निवारयितुं समितिं निर्मातुं निर्देशं दत्तवान्। अस्यां समित्यां स्वास्थ्यनिदेशकः परिवारकल्याणम्, चिकित्साशिक्षानिदेशकः, चिकित्सापदाधिकारिसङ्घस्य प्रतिनिधयः च समाविष्टाः भविष्यन्ति। सः अवदत् यत् एषा समितिः वैद्यानां पदोन्नतिसम्बद्धानां विविधानां पक्षानाम् अध्ययनं करिष्यति, चिकित्साधिकारिणां कल्याणाय मार्गदर्शिकानां अनुशंसा करिष्यति। मुख्यमन्त्री उक्तवान् यत् विकटवित्तीयस्थितिः अस्ति चेदपि राज्यसर्वकारः वैद्यानाम् उचित-याचनाः सहानुभूतिपूर्वकं विचारयति। सर्वकारस्य प्रयत्नस्य

फलस्वरूपम् अधुना राज्यस्य अर्थव्यवस्था शनैः शनैः पुनः मार्गं प्राप्नोति। सः आश्वासनं दत्तवान् यत् राज्यकर्मचारिभ्यः सर्वेऽपि आर्थिकलाभाः समये एव सुनिश्चिताः भविष्यन्ति। राज्यस्य अर्थव्यवस्थायाः उन्नयनार्थं राज्यसर्वकाराय यथाशक्ति सहकार्यं कर्तुं चिकित्साधिकारिणः आह्वानं कृतवान्। सुखविन्दरसिंहसुखुः उक्तवान् यत् स्वास्थ्यक्षेत्रे वैद्यानां, पैरामेडिकलकर्मचारिणां च अभावं पूरयितुं राज्यसर्वकारः नवीनचिकित्साधिकारिणां सहायककर्मचारिणां च नियुक्तिं कुर्वन् अस्ति। एतदतिरिक्तं वैद्यानां कार्यस्य उन्नयनार्थं अष्टहोराणां पालनायाः आरम्भार्थं कार्यं क्रियते। स्वास्थ्यसेवाक्षेत्रे स्वकौशलस्य, नवीनतमप्रौद्योगिक्याः च उन्नयनार्थं वैद्यानां कृते विदेशेषु एक्सपोजर-भ्रमणस्य आयोजनमपि

भविष्यति। सः स्वास्थ्यविभागाय निर्देशं दत्तवान् यत् चिकित्सकानाम् कार्याणि सुव्यवस्थितं कर्तुं अधिकारिणां विवरणानां डिजिटलीकरणं करणीयम्। सः अवदत् यत् तेषां गृहसमीपे जनानां कृते विशेषज्ञस्वास्थ्यसुविधाः प्रदातुं प्रत्येकस्मिन् विधानसभाक्षेत्रे आदर्शस्वास्थ्यसंस्थाः स्थापिताः सन्ति तथा च प्रत्येकस्मिन् संस्थाने ६ विशेषज्ञवैद्याः नियोजिताः सन्ति। गोष्ठ्यां स्वास्थ्य एवं परिवार कल्याण मंत्री डॉ. (कर्मल) धनीरामशांडिलः, स्वास्थ्यसचिव एम. सुधा देवी, विशेषसचिवः स्वास्थ्यम् नीरजकुमारः एवं डॉ. अश्विनीकुमार शर्मा, निदेशकः स्वास्थ्यसेवा डॉ. गोपालबेरी एवं चिकित्साधिकारी संघस्य प्रतिनिधयः उपस्थिताः अभवन्।

'सरलमानकसंस्कृतम्' इति विषये राष्ट्रियकार्यशाला सम्पन्ना

हिमसंस्कृतवार्ता:- प्रवेशकुमारशुक्लः, अयोध्या।

भारतसर्वकारस्य भारतीयभाषासमितिः, केन्द्रीय- संस्कृत- विश्वविद्यालयः (लखनऊ परिसरः), उत्तरप्रदेशस्य अयोध्यास्थ- श्रीनिवास- बोधायन- रामानुजसंस्कृत- महाविद्यालयश्चेतेषां संयुक्ततत्त्वाधानेन 11/02/2024 दिनाङ्के 'सरलमानकसंस्कृतम्' इति विषये एकदिवसीयराष्ट्रियकार्यशालायाः आयोजनं कृतम्। कार्यक्रमोऽयं श्रीनिवासबोधायन- रामानुज- संस्कृत- महाविद्यालये, उत्तरतीताद्रिमठे, अयोध्यायाम् (उत्तरप्रदेशे) प्रातः १०:०० वादनतः सायं ०५:०० वादनपर्यन्तं पञ्चसत्रेषु आयोजितमासीत्। शिक्षाक्षेत्रे सरलमानकसंस्कृतम् प्रयोगेन अनुवादं विना अपि शैक्षणिककार्याणि उत्तमरीत्या सम्पादयितुं शक्यन्ते। विविधविषयेषु 'सरलमानकसंस्कृतम्' इत्यस्य उपयोगेन अध्यापनं कर्तुं शक्यते। आदर्शान् स्थापयित्वा संस्कृतस्य सरलरूपं पूर्णशिष्टाचारेण सह व्यावहारिकप्रयोगे स्थापितं भवति। एतदेव कार्यक्रमस्यास्य अध्यक्षः केन्द्रीय- संस्कृत- विश्वविद्यालयस्थ- लखनऊ परिसरस्य निदेशकः प्रो. सर्वनारायणझामहोदयेन प्रतिपादितम्। प्रथमसत्रे 'किमर्थं सरल- मानक- संस्कृतम्' इति विषये व्याकरणस्य सर्वोच्चविद्वान् केन्द्रीय- संस्कृत- विश्वविद्यालयस्थ- लखनऊ परिसरस्य व्याकरणविद्याशाखायाः आचार्याः प्रो. भारतभूषणत्रिपाठीमहोदयाः 'सरल- मानक- व्याकरणस्य' प्रयोगे बलं दातुमुक्तवन्तः। द्वितीयसत्रे "सरल- मानक-संस्कृतस्य स्वरूपम्" इति व्याख्यानं पुरीस्थ (ओडिशाराज्यस्य) केन्द्रीय- संस्कृत- विश्वविद्यालयस्थ- श्रीसदाशिव परिसरस्य शिक्षाशास्त्र विद्याशाखायाः आचार्याः प्रो. रमाकान्तमिश्रमहोदयाः स्वीयभाषणे सरलमानकसंस्कृतस्य स्वरूपं विविधदृष्ट्या व्याख्यानं प्रदत्तवान्। तृतीयसत्रे अयोध्यास्थ-

श्रीत्रिदण्डी- देवसंस्कृतमहाविद्यालयस्य साहित्यविभागाध्यक्षेण ब्रजेशकुमारपाण्डेयमहोदयेन 'सरलमानकसंस्कृतेन प्रौढसंस्कृतस्य परिवर्तनस्याभ्यासः' इति विषये सुचारुव्याख्यानं प्रस्तुतम्। समाजे अस्माकं व्यवहारे च संस्कृतभाषा कथं सुलभतया प्रयोक्तुं शक्यते इति विषये स्वव्याख्याने सः प्रस्तुतवान्। अस्मिन् केचन प्रयोगाः अपि तेन व्याख्याताः। यथा 'गुड मॉर्निंग' इत्यस्य स्थाने 'सुप्रभातम्', 'थैंक यू' इत्यस्य स्थाने 'धन्यवादः' इत्यादयः।

चतुर्थसत्रे (उत्तरप्रदेशस्य) लखनऊस्थ- बाबासाहेब- भीमरावअम्बेडकर- विश्वविद्यालयस्य संस्कृत- वैदिक- अध्ययनविभागस्य डा. विपिनकुमारझामहोदयाः 'सरलमानकसंस्कृतस्य क्रियान्वयनम्' भिन्न-भिन्न-विधिनाम् कार्यान्वयनेन कथं सरलशिक्षां प्राप्तुं शक्यते' इति विषये स्वविचारं प्रकटितवान्। शिक्षाक्षेत्रे संस्कृतसम्भाषणेन सरलमानकसंस्कृतं वर्धयितुं शक्यते।

पञ्चमसत्रे श्रीनिवास- बोधायन- रामानुज- संस्कृत- महाविद्यालयस्य प्रवक्ता डॉ. राकेशकुमारशुक्लः "सरलमानकसंस्कृतस्य क्रियान्वयनम्" इति विषये स्वविचारं प्रकटयन् कार्यालयेषु, शैक्षणिकसंस्थासु च सरलसंस्कृतं कार्यान्वयितुं महत्त्वपूर्णान् उपायान् कथितवान्। कथं लोकव्यवहारे प्रयोगे च संस्कृतं जनानां मध्ये व्यापकतया भवेदिति विषये उक्तवान्।

कार्यशालायाः प्रबन्धकः डॉ. कुलदीपमिश्रः, संयोजकः डॉ. रुद्रनारायणनरसिंह मिश्रः तथा च सहसंयोजकः डॉ. प्रफुल्लगडपालमहोदयाः उपस्थिताः आसन्। कार्यशालायां प्रायः २०० छात्राः भागं गृहीत्वा लाभान्विताः अभवन्।

चलचित्रवार्ता:

बॉलीवुड इत्यस्य प्रसिद्धा अभिनेत्री 'भाग्यश्री' इत्यस्याः पुत्री अवन्तिका दसानी बॉलीवुड- चलचित्रेषु दृश्यते

हिमसंस्कृतवार्ता:- जगदीश डाभी, मुम्बई।

प्रसिद्धा बॉलीवुड-अभिनेत्री भाग्यश्री इत्यस्याः पुत्री अवन्तिका दसानी बॉलीवुडमध्ये पदार्पणं कर्तुं गच्छति। यद्यपि अवन्तिकायाः पदार्पणं जालश्रृङ्खलायाः सह पूर्वमेव अभवत्। अवन्तिका तेलुगु-चलचित्रे अपि कार्यं कृतवती। अस्मिन् समये अवन्तिका बॉलीवुड-चलचित्रेषु पदार्पणं करिष्यति। भाग्यश्री इत्यस्याः पुत्री अवन्तिका दसानी इत्यनेन पूर्वं 'मिथ्या' इति जालश्रृङ्खलायां 'नेनु स्टूडेंट सर' इति तेलुगु-चलचित्रे च कार्यं कृतम् अस्ति। अधुना च सा 'यू शेप की गली' इति चलचित्रेण बॉलीवुडक्षेत्रे पदार्पणं करिष्यति। अवन्तिका इत्यस्याः एतत् प्रथमचलचित्रम् अविनाशदासस्य निर्देशने निर्मितम् अस्ति। अवन्तिका सह जावेद जाफरी, सुशांतसिंहः, विवानशाहः च अस्मिन् चलचित्रे दृश्यन्ते। अवन्तिका सम्प्रति अस्य चलचित्रस्य विषये बहु चर्चायां वर्तते। एतस्मिन्नन्तरे अद्यतनवार्तालापकाले अवन्तिका अवदत् यत् तस्याः माता भाग्यश्रीः तस्याः भ्राता अभिमन्यु दसानी च किं उपदेशं ददाति। वार्तालापस्य समये अवन्तिका प्रकटितवती यत् "मम भ्रातुः च कृते माता सर्वदा वदति स्म यत् भवन्तः कियत् अपि उत्तमाः भवेयुः कियत् अपि सफलतां प्राप्नुवन्ति वा। परन्तु अत्र स्थिरता नास्ति। एकस्य सम्मुखीभवितव्यं बहु अस्ति।" उत्थान अवस्था" इति। ततः परं अवन्तिका अवदत् यत् तस्याः माता भाग्यश्री तस्याः किं उपदेशं ददाति। मातुः उपदेशं कथयन्त्याः अवन्तिका अवदत्- "माता वदति यत् शुभं वा दुष्टं वा, तेन सन्तुष्टः भूत्वा आत्मनः गर्वः कर्तव्यः इति

स्वकीयो भावोऽपि तादृशो हि जायते। परन्तु अस्मत्पक्षीयाः कीदृशाः, कथं ते सम्प्रति प्रवर्तमानाः, व्यवहारादिषु न्यूनाधिक्यं किमपि जायमानं स्याद्वा, यदि स्यात्तर्ह्यत्र मदीयम्, अस्माकं वा किं कर्तव्यम् इत्यादिस्वपक्षीयाः विषयाः हि चिन्तनीयाः भवेयुः तर्हि स्वकीये धर्मप्रीतिविषये, कर्तव्यविषये च स्वचित्तं स्वयं हि प्रवृत्तं भवितुमर्हति। मनुष्यस्य स्वाभाविकः स्वभावो यत् आत्मदर्शनं तृणीकृत्य परदर्शनं हि अधिकतया रोचते यस्मै कस्मै जनाय अपि, तस्य परिणामोऽपि यथाकालं स भुङ्क्ते। परन्तु भारतीयदर्शनस्य उपदेशो यत् आत्मानुसन्धानेन भगवत्क्षात्कारं कुरुत इति। वस्तुतो मानवसमाजो नाम सङ्घटनविघटनान्तरकः कश्चन जगतः प्रक्रियाभूतो विषयः। एकैव स्थितिः समानतया सदैव न तिष्ठति, परिवर्तनशीलेयम्। पुरस्तात् सहसा यद्दृश्यते तदेव सत्यम् इत्यपि ना भवितव्यं तु अवश्यं भवेदेव, तत्र मानवीयशक्तिः न किमपि कर्तुमर्हति। यद्भवति तदितिहासत्वेन तिष्ठति मानवसमाजे। पाश्चात्यसंस्कृतिः यद्भोगवाद्त्वम् आवहति तादृशी भारतीयसंस्कृतिः नैव कदाचित्। तासां बहिस्संस्कृतीनां दुष्प्रभावाद् मिश्रणाद्वा हि भारतीया मूलसंस्कृतिः अद्य काचित् बलहीना इव अवलोक्यते। परन्तु एतत्तु सदैव स्वीकार्यं यत् परिणामे सत्यस्य हि विजयो भवति, तदर्थं च किञ्चित् कालोऽपेक्षितो भवतीति तु सामान्यो विषयः इति, शुभम्।

असमप्रदेशीयः विज्ञानशिक्षकः, नारदोपाध्यायः

नियोजितशिक्षकाणां विषये नीतीशसर्वकारस्य महती घोषणा, ये योग्यतापरीक्षायां असफलाः भवन्ति तेषां वृत्तिः न समाप्यते

हिमसंस्कृतवार्ता:- कुणाल कौशिकः, मोतिहारी

बिहारस्य नियोजितशिक्षकाणां कृते महती शान्तिं दत्त्वा नीतीशः सर्वकारेण मंगलवासरे महती घोषणा कृता। बिहारविधानसभा परिसरे शिक्षामन्त्री विजयचौधरी इत्यनेन उक्तं यत् नियोजितशिक्षकाणां वृत्तिः न समाप्यते। वस्तुतः मंगलवासरे नियोजिताः शिक्षकाः योग्यतापरीक्षा न दातव्यामिति विरोधं कुर्वन्ति। तेषां सभां परिवेष्टयितुं सञ्चिताः सन्ति। इदानीं शिक्षामन्त्री विजय चौधरी नियोजितशिक्षकाणां विषये सदनस्य बहिः घोषणाम् अकरोत्। अस्याः प्रक्रियायाः निर्णयः कथं करणीयः इति विषये शिक्षाविभागेन समितिः निर्मिता आसीत्। विजय चौधरीः समिति द्वारे अनुशंसा दत्ता इति उक्तवान्। परन्तु अधुना यावत् विभागेन तस्य अनुशंसायाः विषये किमपि निर्णयः न कृतः। यदि ते क्षमतापरीक्षायाम् उत्तीर्णाः न भवन्ति तर्हि तेषां सेवाः समाप्ताः भविष्यन्ति इति सर्वकारेण निर्णयः न कृतः। अतः समित्याः अनुशंसया अन्तिमनिर्णयः अद्यापि न करणीयः अस्ति। एतादृशे सति यदि कोऽपि आन्दोलनं करोति तर्हि तस्य समस्यायाः समाधानं न भवति। ते सर्वकारस्य अन्तिमनिर्णयस्य प्रतीक्षां कुर्वन्तु।

सत्यमेव जयति

सत्यं हि जगतः मूलम्। सत्यस्य आधारेण हि जगत् प्रवर्तमानमस्ति। सत्यं नाम यत्र कदापि विकारतां गच्छेत्। यत्रिषु कालेषु समानतया, अविनाशित्वेन तिष्ठति तदेव सत्यं नाम। सत्यमित्युक्ते ईश्वरो वेति। यद् असत्यं तत्तु क्षणभङ्गुरम् अथवा शरीरसंसारदिकमेव। अन्ते सत्यस्य हि सत्ता अवशिष्यते। अत एव सदा सत्यस्य हि जयो भवति, न वा असत्यस्य कदाचित्। यदि अन्येषां विषये अधिकं चिन्त्यते तर्हि

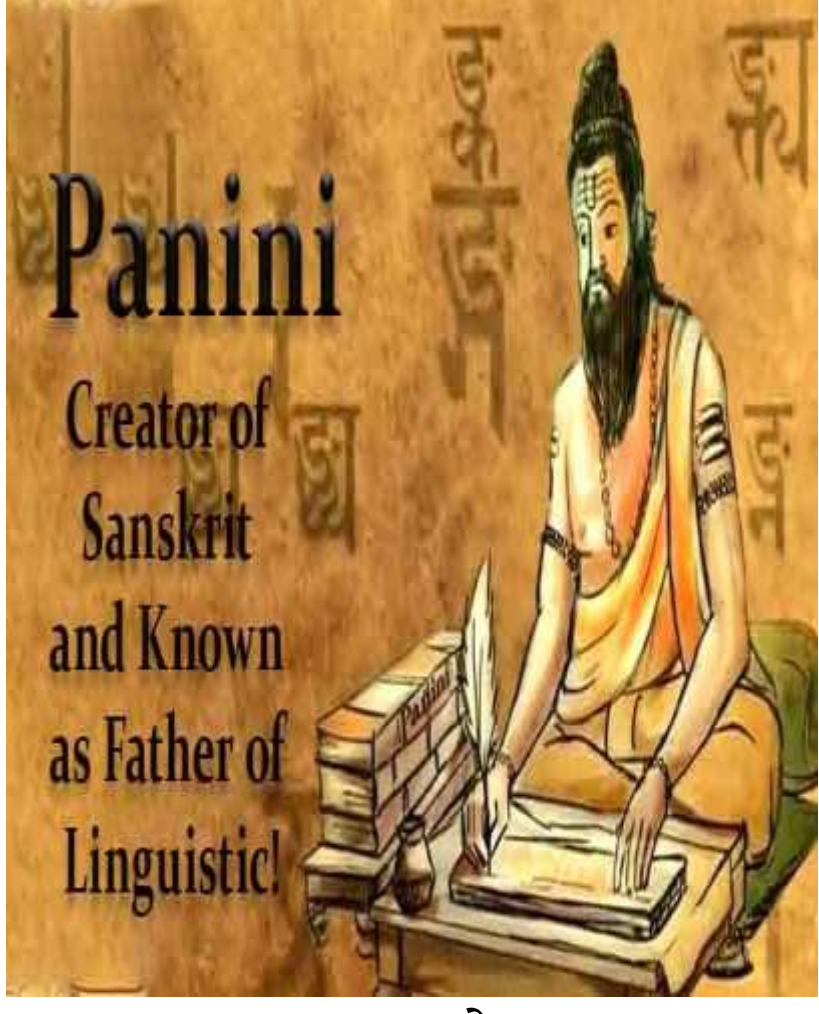
पाणिनीयव्याकरणस्य उत्पत्तिः विकासक्रमः च (द्वितीयभागः)

पाणिनेः पश्चात् कतिपयशतकानाम् अनन्तरं कात्यायनः बभूव। ख्रिस्तपूर्व २५० वर्षाणि इति तस्य कालः। एषः (साम्प्रतिके प्रयागमण्डले) कौशाम्बीनगरे जातः इति कथासरित्सागरे उक्तम्। भाष्यकारेणापि वाक्यकारस्य (कात्यायनस्य) जन्मभूमित्वेन एषा एव नगरी उल्लिखिता। कात्यायनस्य अपरं नाम वररुचिः इति।

पाणिनीये व्याकरणे यः अभावः आसीत् तेषां पूर्त्यर्थम् एषः वार्तिकानां रचनम् अकरोत्।

उक्तानुक्तदुरुक्तानां चिन्ता यत्र प्रवर्तते। तं ग्रन्थं वार्तिकं प्राहुर्वार्तिकज्ञा मनीषिणः॥

पाणिनीयसूत्रेषु यदुक्तं अथवा न उक्तं तथा च उक्तेषु यत् दोषास्पदं तस्य विषये विचारणा यत्र कृतास्ति तद् वार्तिकम्। कात्यायनेन अष्टाध्यायीसूत्रक्रममेव अनुसृत्य आहत्य १५०० सूत्रेषु ४००० वार्तिकानि लिखितानि सन्ति। तानि वाक्यानि इत्यपि उच्यन्ते अतः वाक्यकारः इत्यपि कात्यायनस्य अपरं नाम। वार्तिकानि विहाय एषः कात्यायनस्मृतिः व्यवहारशास्त्रं शालाक्यतन्त्रम् इत्यादीन् ग्रन्थानपि रचितवान् एवं मन्यते परम्परा। कात्यायनस्य अनन्तरं जातः पाणिनीयव्याकरणपरम्परायाः तृतीयः आचार्यः पतञ्जलिः। एषः भगवतः शेषस्य अवतारः इति मान्यता। तस्य उत्पत्तिविषये एषा किंवदन्ती- गोणिकानाम्नी एका विदुषी पुत्रप्राप्त्यर्थं भगवन्तं चिदम्बरं प्रार्थयामास। एकदा यदा सा सूर्यम् अर्घ्यं ददती आसीत् तदा तस्याः अञ्जल्याम् एकः सर्पः पतितः। गोणिका तं पृष्ठवती 'कोर्भवान्?' इति (को भवान् इत्यस्य प्रामादिकोच्चारणम्)। सर्पः अवदत्, 'सप्पोहम्' (सर्पोऽहम् इत्यस्य ग्राम्यं

रूपम्)। तया पृष्ठम्, रेफः कुत्र गतः? सर्पेणोक्तं 'सः त्वया अपहृतः।' स्वस्य प्रमादं गोणिका ज्ञातवती। तदैव सः सर्पः शिशुरूपेण परिवृत्तः अभवत्। गोणिकायाः पुत्रः अतः सः गोणिकापुत्रः इति नाम्ना ज्ञायते। गोनर्ददेशे सः उत्पन्नः अतः गोनर्दीयः इति तस्य अपरं नाम। शेषावतारत्वात् अहिपतिः, शेषः, शेषराजः, फणी, फणिभृत् इत्यादिभिः नामभिरपि सः प्रसिद्धः। पाणिनीयसूत्रेषु न्यूनतां पूरयितुं कात्यायनेन वार्तिकानि रचितानि। पतञ्जलिना तेषां वार्तिकानामेव आधारेण पाणिनीयव्याकरणे महाभाष्यं लिखितम्। भाष्यं चूर्णिः इत्यपि उच्यते। अतः 'चूर्णिकारः' इत्यपि तस्य नामधेयम्। पदानां कर्ता इत्यर्थेन केचन तं 'पदकारः' इत्यपि वदन्ति। मत्स्यपुराणे गोनर्दप्रदेशः प्राच्यदेशेषु गण्यते। अतः केचन तं प्राच्यदेशीयं मन्यते। तथापि काश्मीरस्थानां गोनर्दनाम्नां त्रयाणां नृपाणामुल्लेखात् एषः गोनर्दजनपदः काश्मीरेषु आसीत् इत्यपि बहवः। स्वयं पतञ्जलिः भाष्ये पाटलिपुत्रम्, साकेतम्, कौशाम्बी मथुरा एतेषां

जनपदानाम् उल्लेखं करोति। सम्भवतः काश्मीरे गोनर्ददेशे उत्पन्नः सः विद्याध्ययनार्थं पाटलिपुत्रं जगाम। तदा पाटलिपुत्रे पुष्पमित्रस्य शासनम् आसीत्। 'इह पुष्पमित्रं याजयामः' इत्यादिकथनात् पतञ्जलिः पुष्पमित्रस्य पुरोहितरूपेण कार्यं करोति स्म इति दृश्यते। तथापि जन्मभूमेः काश्मीरस्य विषये तस्य महती प्रीतिः लक्ष्यते। भाष्ये सः उत्कण्ठापूर्वकं काश्मीरान् स्मरति। 'काश्मीरान् गमिष्यामः तत्र सक्तून् पास्यामः।' इत्यादि सः वदति। वस्तुतस्तु काश्मीरादिषु पर्वतदेशेषु सक्तूनां भोजनस्य एव परिपाटी न पानस्या पानं तु मध्यदेशीया प्रथा। मध्यदेशीयपाटलिपुत्रप्रभावेण सः 'पास्यामः' इति वदति। एतेनापि सिध्यति यत् सः काश्मीरजः आसीत् तथा च पाटलिपुत्रं तस्य कर्मभूमिः। शुङ्गवंशीयस्य पुष्पमित्रस्य कालः ख्रिस्तपूर्व द्वितीयं शतकम्। तस्य एषः पुरोहितः आसीत् इति उक्तम्। तेन पतञ्जलेः कालः सामान्यतः ख्रिस्तपूर्व १५० वर्षाणि इति ज्ञायते।

पतञ्जलेः महानन्दकाव्यम् इत्यपि अन्यः एकः ग्रन्थः रचितः आसीत् इति समुद्भूतः वदति। चरकसंहिताकारः चरकः योगसूत्रकारः पतञ्जलिः तथा भाष्यकारः पतञ्जलिः एकः एव व्यक्तिः आसीत् इति पारम्परिकी मान्यता। तेन एषः श्लोकः प्रसिद्धिं गतः अस्ति-

योगेन चित्तस्य पदेन वाचां मलं शरीरस्य च वैद्यकेन।

योऽपाकरोत्तं प्रवरं मुनीनां पतञ्जलिं प्राञ्जलिरानतोऽस्मि॥

श्री अभिजित् तोडकरः

सुभाषितशिक्षणप्रमुखः

संस्कृतभारती, पश्चिममहाराष्ट्रप्रान्तः।

सकारात्मकता एव आत्मप्रेरणा

भवन्तः बहुधा दृष्टवन्तः स्युः यत् मार्गपार्श्वे उपविष्टः कुक्कुरः किञ्चित् दूरं यावत् बुक्कन् यानस्य पृष्ठतः धावति। परन्तु अयं कुक्कुरः भवतः यानं हरितुम् न इच्छति न च यानं चालयितुम् इच्छति, केवलं बुक्कति एव, यतः अयमेव तस्य स्वभावः। तथैव जीवनयात्रायां यदा त्वं मौनेन गन्तव्यं प्रति गच्छसि तदा केचन जनाः भवतः मार्गं अप्रयोजनं विघ्नान् स्थापयितुं प्रयतन्ते। अत एव यदा कश्चित् भवतः मार्गं बाधां स्थापयितुं प्रयतते तदा तेन सह विवादापेक्षया मौनेन भवतः गन्तव्यस्थानं प्रति गच्छन् भवतु। एकस्मिन् दिने भवतः गन्तव्यः भवान् निश्चप्रचं प्राप्स्यति। सर्वदा सकारात्मकः भवतु। यतोहि सकारात्मकता एव आत्मप्रेरणारूपेण कार्यं करोति।

हिमसंस्कृतवार्ता: ✉ vajsneyikamal@gmail.com

अनुसन्धानशब्दस्य अर्थः

व्यापकार्थे अनुसन्धानस्य अर्थः कस्मिन् अपि क्षेत्रे 'ज्ञानस्य आविष्कारः' अथवा 'पद्धतिगत अन्वेषणम्' इति। वैज्ञानिकसंशोधनेषु वैज्ञानिकपद्धतेः साहाय्येन जिज्ञासायाः समाधानस्य प्रयासः क्रियते। नवीनवस्तुनाम् आविष्कारः, पुरातनवस्तुनाम् सिद्धान्तानां च पुनः परीक्षणं, येन नूतनानि तथ्यानि प्राप्तुं शक्यन्ते, तत् संशोधनम् इति कथ्यते। अनुसन्धानं तस्याः प्रक्रियायाः वा कार्यस्य नाम यस्मिन् नूतनानि तथ्यानि वा सिद्धान्तानि वा सचेतनतया व्यवस्थिततया च सङ्गृह्य सूक्ष्मबुद्ध्या तथ्यानां सावधानीपूर्वकं अवलोकनं कृत्वा आविष्कृताः भवन्ति।

अध्ययनात् दीक्षां प्राप्य शिक्षाक्षेत्रे कार्यं कुर्वन् शिक्षणक्षेत्रे अथवा स्वस्य शैक्षणिकविषये किमपि योजयितुं प्रक्रिया अनुसन्धानम् इति कथ्यते। पीएच.डी./ डी.फिल अथवा डी.लिट्/डी.एससी. अस्याः उपलब्धेः कृते एतादृशाः शोध-उपाधिः दत्ताः सन्ति। एतेषु विद्वान् स्वसंशोधनद्वारा केचन नवीनतथ्यानि वा ज्ञानस्य आयामान् वा प्रकाशयिष्यति इति अपेक्षा भवति।

'शोध' इति आङ्ग्लशब्दस्य 'संशोधन' इत्यस्य पर्यायः अस्ति किन्तु तस्य अर्थः 'पुनः आविष्कारः' न अपितु 'गहनं अन्वेषणम्' इति। एतेन वयं किमपि नूतनं आविष्करोमः, तस्मिन् ज्ञानपरम्परायां केचन नूतनाः अध्यायाः योजयामः च।

यद्यप्यनुसन्धानम् अन्वेषणम्, शोधः, गवेषणादयः शब्दाः रिसर्च इति आङ्ग्लशब्दस्य अनुवाद परिणामाः। भारतवर्षे तु भाष्यम्, व्याख्या, समालोचना, टीकाटीप्पण्यादयः प्रचलितराः। ऋष्युपत्वाद् अध्ययनम् अध्यापनं च चतुर्भिः प्रकारैः युक्ता भवति। आगमकालेन, स्वाध्यायकालेन, प्रवचनकालेन, व्यवहारकालेन इति। नैषधमहाकाव्येऽपि चातुर्विधं विद्यायाः, तथापि पाश्चात्यरिसर्चकलाऽभावे तादृशी नैव, किन्तु ततोऽपि श्लाघ्यतमा पद्धतिः भारते चिरात् रामधिगम्यते। मन्त्रदृष्टत्वं मुनित्वं च नाम मूर्द्धा अभिषिक्तम् उदारहरणम्। वेदादयो मन्त्रदृष्टत्वस्योदाहरणम्, सूत्रादयः च मुनित्वस्य निदर्शनम्। व्याकरणन्यायमीमांसावेदान्तादिसूत्रग्रन्थेषु प्रकृष्टतमं तथाकथितमनुसंधानम्। पाश्चात्यपद्धत्यनुरूपं यद् अनुसंधानं नाम तत् कला रूपम्। संस्कृतसाहित्येऽनुसंधानशब्दस्यार्थाः -

विचारः, संयोगः, गवेषणा, अनुसरणम् इत्याद्यः। संहितासु महाभाष्ये च अनुसंधान शब्दो नैव प्रयुक्तः। मनुस्मृतावनुसंधानं नाम विचारः पाश्चात्यदेशेषु प्रदास्यमानः 'डाक्टर' इति उपाधिः पूर्वं चर्चोपदेशकानां 'फ़ादर' इत्यपिधेयानामध्यापकानां कृते दीयते स्म। थोसिस (निबन्ध) शब्दस्य मूले ग्रीक भाषायाः 'थे' इति धातुर्विद्यते। संस्कृतभाषायां च √धा धातुर्निश्चयः। ग्रीकभाषायां 'थे' इति धातुर्धारणार्थकः, संस्कृतभाषायामपि तथा। उपाधिधारकाणामध्यात्मविषयपण्डितत्वाद् उपाधिश्चायमध्यात्मविषयको भवति स्मेति संस्कृतभाषायामध्यात्मविषयकचिन्तनस्यार्थे 'अनुसंधान' इति शब्दप्रयोग उपनिषत्सु तत्त्वानुसंधानपरः। स च समाप्तायाधारक एव। इति अनुसंधान शब्दस्य अर्थः।

हिमसंस्कृतवार्ता: ✉ Gauravsharma88944@gmail.com

॥ श्रीरामायणकथा ॥

उत्तरकाण्डम्। कुबेरस्य जन्म, तपस्या, ब्रह्मगौरवलाभः, लङ्कायां च वासः। (द्वितीयः सर्गः) (द्वितीयः खण्डः)

पुलस्त्यस्य पुत्रः मुनिपुङ्गवः विश्रवाः अचिरेणैव कालेन पिता इव तपसि स्थितः अभवत्। सः सत्यवान् शीलवान् सर्वभोगेषु असंसक्तः स्वाध्यायनिरतः अत्यन्तं धर्मपरायणः अभवत्। विश्रवसः तद् वृत्तं ज्ञात्वा महामुनिः भरद्वाजः तस्मै विश्रवसे भार्या वेदवर्णिनी स्वसुताम् अददात्। सः धर्मात्मा विश्रवाः तदा धर्मेण भरद्वाजसुतां भार्यात्वेन प्रत्यगृह्णात्। मुनिपुङ्गवः विश्रवाः तदा ध्यात्वा तस्याः गर्भात् महतः पुत्रस्य जन्म भविष्यति इति ज्ञात्वा अत्यन्तं हृष्टः अभवत्। सः धर्मज्ञः तस्यां सर्वैर्ब्रह्मगुणैर्वृतं परमाद्भुतं वीर्यसम्पन्नम् अपत्यम् अजनयत्। तस्मिन् जाते पितामहः पुलस्त्यः अत्यन्तं हृष्टः अभवत्। महामुनिः पुलस्त्यः तस्मिन् श्रेयस्करी बुद्धिं दृष्ट्वा नवजातः शिशुः धनाध्यक्षः भविष्यति इति अचिन्तयत्। प्रीतः सः महामुनिः पुलस्त्यः तदा देवर्षिभिः सार्धं तस्य नाम विश्रवसः पुत्रः वैश्रवणः इति अकरोत्। सः वैश्रवणः आश्रमे स्थित्वा वर्धते स्म। आश्रमे स्थितस्य तस्य महात्मनः वैश्रवणस्य बुद्धिरजायत यद् धर्मो हि परमा गतिः अतः अहं परमं धर्मं चरिष्ये। इत्येवं विचिन्त्य सः उग्रैः नियमैः वर्षसहस्राणि घोरं तपः समाचरत्। पूर्णं वर्षसहस्रान्ते सः तं तं विधिम् अकल्पयत्। कदाचित् सः जलं पीत्वा कदाचित् केवलं मरुताहारं कृत्वा कदाचिच्च अनाहारः भूत्वा तपः आचरितुम् आरभत। तस्य वैश्रवणस्य तपसि सन्तुष्टः सेन्द्रैः सुरगणैः सह ब्रह्मदेवः तम् आश्रमं गत्वा अब्रवीत् हे वत्स सुव्रत! तव अनेन कर्मणा अहं परितुष्टः अस्मि। वरं वृणीष्व। वैश्रवणः तदा उपस्थितं पितामहम् अब्रवीत् भगवन्! अहं वित्तरक्षणं लोकपालत्वम् इच्छेयम्। वैश्रवणेन एवमुक्तः ब्रह्मदेवः सुरगणैः सह बाढम् इत्येव

उक्त्वा अब्रवीत् अहं लोकपालानां चतुर्थं स्रष्टुम् उद्यतः अस्मि। तव ईप्सितं यमेन्द्रवरुणानां पदं तुभ्यं ददामि। हे धर्मज्ञ! त्वं यमेन्द्रवरुणानां चतुर्थः भविष्यसि। एतच्च पुष्पकं नाम सूर्यसन्निभं विमानं प्रतिगृह्य देवानां समतां व्रजा हे तात! तुभ्यं वरद्वयं दत्वा वयं कृतकृत्याः अभूमा। तुभ्यं स्वस्ति अस्तु। इदानीं वयं सर्वे यथागतं गमिष्यामः। इत्युक्त्वा सुरगणैः सह ब्रह्मदेवः स्वस्थानम् अगच्छत्। नभःस्थलं गतेषु देवेषु सः प्राञ्जलिः धनेशः वैश्रवणः पितरम् अब्रवीत् हे पितः! पितामहात् वरमिष्टं लब्धवान् अस्मि परन्तु सः मह्यं निवासस्थानं न अददात्। अतः हे भगवन्! एवं किञ्चन स्थानं पश्य यत्र कस्यचित् प्राणिनः पीडा न भवेत्। पुत्रेण एवमुक्तः मुनिपुङ्गवः विश्रवाः धर्मज्ञं पुत्रम् अब्रवीत् हे पुत्र! श्रूयताम्! दक्षिणसमुद्रस्य तीरे त्रिकूटो नाम पर्वतः अस्ति। तस्य अग्रे महेन्द्रस्य पुरी यथा विश्वकर्मणा निर्मिता लङ्का नाम विशाला रम्या पुरी अस्ति। राक्षसानां निवासार्थं विश्वकर्मणा निर्मिता सा लङ्का पुरी। तत्र लङ्कायां त्वं वस, तत्र संशयः नास्ति। सा हेमप्राकारपरिखा यन्त्रशस्त्रपरिवृता रुक्षमवैदुर्यतोरणा रमणीया पुरी विष्णोर्भयात् सम्प्रति राक्षसैः परित्यक्ता वर्तते। अतः हे पुत्र! तत्र निवासाय त्वं यथासुखं गच्छ। तत्र तव वासः निर्दोषः, तत्र कस्यचिद् बाधः न विद्यते। पितुः तद् धर्मिष्ठं वचनं श्रुत्वा धर्मात्मा वैश्रवणः नैरृतानां सहस्रैः हृष्टैः प्रमुदितैः सह लङ्कां गत्वा न्यवसत्। तस्य शासनात् अल्पेनैव कालेन सा लङ्का समृद्धा अभवत्। काले काले च सः वैश्रवणः पुष्पकविमानेन पित्रा सह मेलितुम् आगच्छति स्म।

pradipnath997@gmail.com